

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

“Mitt ansvar är ju naturligtvis mot familjen men i huvudsak mot barnet, att se till barnets bästa”

En kvalitativ studie gällande anmälningsplikt hos förskollärare

Ebba Lundqvist & Julia Pärli

Kandidatuppsats SOPA63
HT 2019
Handledare: Lars Ohlsson

Abstract

Authors: Ebba Lundqvist & Julia Pärli

Title: "Of course, my responsibility is to the family but mainly to the child, to look after the child's best" A qualitative study regarding the reporting obligation in preschool [Translated title]

Supervisor: Lars Ohlsson

Assessor: Hans Knutagård

Due to insufficient knowledge on preschool teacher reporting obligations, studies show that fewer reports are made regarding children that might need help. The aim of the study was to illustrate how preschool teachers interpret and apply the law on reporting obligations in preschool activities and to illustrate the collaboration between preschool and social services. What does preschool teachers think about the law on reporting obligations? How does the Act on reporting duty apply in the practical work at preschools? And how do preschool teachers experience collaboration with social services?

The method chosen for this study was qualitative interviews with four preschool teachers and one preschool principal. The interviews were held with respondents from Stockholm and Skåne. The theory chosen for the study was Hans Berglind's theory of action and was used to analyze the interviews.

We found that being able to interpret the law is a prerequisite for being able to apply it in practice. Lack of education is one of the contributing aspects that leads to fewer reports being made. Therefore, we conclude that more education should be implemented. The results of the study indicate that the collaboration between preschool and social services is insufficient. We conclude that collaboration is something that could be improved to create better conditions for preschool teachers. In order for the reporting system to work more efficiently, consequently making the children of our society safer.

Key words: reporting obligations, the social services law notification obligation, report of concern in preschools.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställning.....	7
1.4 Arbetsfördelning.....	7
1.5 Begreppsförklaring.....	8
2. Lagar och riktlinjer	9
2.1 Anmäl vid första misstanke.....	9
2.2 Skolverket som stöd i anmälningsprocessen.....	9
2.3 Socialtjänstens som stöd i anmälningsprocessen.....	10
2.4 Barnkonventionen	10
3. Kunskapsläge	11
3.1 Kunskapssökning och sammanfattning av tidigare forskning	11
3.2 Förskollärarens ansvar	11
3.3 Vikten av samverkan mellan förskola och socialtjänst.....	14
3.4 Omsorgsansvar.....	15
4. Teoretisk utgångspunkt	16
4.1 Hinder för handlandet.....	17
4.2 Frustration och aggression.....	17
4.3 Normer, roller och rollkonflikt.....	18
5. Metod	19
5.1 Förståelse för val av forskningsområde	19
5.2 Metodologiska övervägande	19
5.3 Genomförande av intervjuerna.....	20
5.4 Urval och undersökningspopulation	21
5.5 Metodens tillförlitlighet och äkthet.....	22
5.5.1 Trovärdighet.....	22
5.5.2 Överförbarhet.....	22
5.5.3 Pålitlighet.....	23
5.5.4 Möjlighet att styrka och konfirmera.....	23
5.5.5 Äkthet	23
5.6 Bearbetning och analys.....	24
5.7 Forskningsetiskt övervägande.....	24
5.7.1 Informationskravet.....	25
5.7.2 Samtyckeskravet	25
5.7.3 Nyttjandekravet	25
5.7.4 Konfidentialitetskravet	26
6. Resultat och analys	27
6.1 Intervjupersoner.....	27

6.2	<i>Tolkning av lagtexten</i>	27
6.3	<i>Tillämpning i praktiken</i>	32
6.4	<i>Ansvar</i>	34
6.5	<i>Frustration i anmälningsprocessen</i>	35
6.6	<i>Vikten av samverkan</i>	37
7.	Sammanfattning och diskussion	41
7.1	<i>Förståelse för lagtexten</i>	41
7.2	<i>Kunskapsbrist i förhållande till anmälningsplikten</i>	42
7.3	<i>Tolkning i förhållande till tillämpning</i>	42
7.4	<i>Betydelsen av en fungerande samverkan</i>	43
8.	Referenser	45
9.	Bilaga 1	47
10.	Bilaga 2	48

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Vem bestämmer barns bästa? Vad kan skolväsendet göra för att värna om barns välmående, uppväxt och livsmiljö? I rättssystemet i Sverige finns Socialtjänstlagen (2001:453), som rör anmälan om och avhjälpan av missförhållanden. Lagen finns för att skydda, hjälpa och stödja barn och unga. Lagen finns i SoL 14 kap 1 § och innebär att individer som arbetar med barn och unga har en skyldighet att omedelbart anmäla till socialnämnden om de i sitt arbete får vetskap om eller befarar att ett barn far illa. Detta gäller alla myndigheter och yrkesverksamma som arbetar med barn och unga exempelvis socialtjänst, hälso-sjukvård, skola och förskola.

Barn och unga tillbringar en stor del av sin vardag på förskola och skola och därmed blir denna plats viktig för barn, vilket även Skolverket (2019) redogör för på sin hemsida. Skolverket framhäver vikten av förskola och skola för barn som befinner sig i en utsatt position, då sunda lärmiljöer och goda relationer är extra viktigt för dessa barn. Varningssignaler för att ett barn far illa kan ge uttryck i form av ett utåtagerande beteende, vemod och skolfrånvaro. Signaler som lärare och pedagoger förväntas uppmärksamma hos barn är exempelvis konflikter och låga förväntningar hos barnet själv eller dess omgivning. Dessa signaler kan för lärare och pedagoger vara svåra att avläsa eftersom de uttrycks på olika sätt. Ibland kan ett barn må dåligt för tillfället och ibland kan det vara något mer långvarigt. Ytterligare signaler på att ett barn mår dåligt kan vara ledsenhet, oro, nervositet, ilska, magont, sömnsvårigheter och skolfrånvaro.

I lagen uttrycks det tydligt att en anmälan bör göras om oro uppkommer, vilket gör lagen till ett skyddsnet för barn och unga i samhället. Hur efterlevs lagen och hur tillämpas den i praktiken? Använder sig lärare av anmälningsplikten på ett korrekt sätt och hur införstådda är de i anmälningspliktens innebörd? Staffan Olsson (2019) beskriver i *Sekretess och anmälningsplikt i förskolan och skolan* svårigheter i att tolka och tillämpa lagen som en bidragande faktor till att färre anmälningar görs till socialtjänsten än vad som borde göras. Olsson (2019) listar de främsta

anledningarna till att en anmälan inte görs: dålig kunskap om lagstiftningen, rädsla och osäkerhet, brister inom organisationen och bristande tillit och osäkerheter i tidigare samarbete med socialtjänsten. Han menar att det är viktigt att förstå lagens innebörd och förväntningarna på den yrkesverksamma, han beskriver det som viktigare än själva lagtexten.

Tolkningssvårigheter av lagen påverkar lärarens beslutsfattande i förhållande till att göra en orosanmälan. Gudrun Elvhage och Maria Forsner (2015) beskriver i sin forskningsrapport *Skolan och barn som far illa; en förundersökning om skolpersonalens situation vid anmälan enligt SoL 14 kap 1 §* om lärarens position och syn på ansvar. Lärarnas situation beskrivs som påfrestande och lärarna uttrycker att de inte hinner göra tillräckligt för barnen. Lärarna i studien beskriver även en fysisk och psykisk påfrestning i form av stress, att inte utifrån den egna uppfattningen kunna agera etiskt korrekt. Det hela landar i barnets bästa och vad som faktiskt är bäst för barnets livssituation. En fråga om barnets bästa är det som blev avgörande för flera av lärarna i studien. De menade att i vissa fall innebar barnets bästa att inte göra en anmälan, utan att en anmälan skulle kunna förvärra situationen för barnet. Lärarna i studien menar därmed att de negativa konsekvenserna av att anmäla väger tyngre än de positiva i många fall. Relationen till vårdnadshavare och barn påverkas negativt, vårdnadshavare kan uppträda aggressivt och hotfullt samt ungdomen upplever att läraren har brutit ett förtroende som individen givit.

Vi vill med denna uppsats bidra till en ökad förståelse till varför en anmälan görs eller inte görs. För förskollärare gäller det att kunna se om ett barn far illa och för socialarbetare handlar det om att förstå problematik gällande orosanmälningar för att kunna säkerställa ett barns trygghet och uppväxt. Ett samarbete mellan skola och socialtjänst är värdefullt för alla barns bästa.

1.2 Syfte

Syftet med studien är att belysa hur förskollärare tolkar och tillämpar lagen om anmälningsskyldighet inom förskoleverksamheten samt belysa samverkan mellan förskola och socialtjänst.

1.3 Frågeställning

- Vad anser förskollärare om lagen om anmälningsskyldighet?
- Hur tillämpas lagen om anmälningsskyldighet i det praktiska arbetet på förskolor?
- Hur upplever förskollärare samverkan med socialtjänsten?

1.4 Arbetsfördelning

För att säkerställa en jämn arbetsfördelning har samtliga delar skrivits och bearbetats tillsammans. Varje avsnitt har påbörjats med att vi gemensamt planerat för utformandet av avsnittets delar. Sedan har vi enskilt påbörjat dessa delar för att sedan komplettera och bearbeta varandras texter. Genom att komplettera och bearbeta varandras texter säkerställer vi en jämn arbetsfördelning samt ett enhetligt arbete. Därefter har vi tillsammans suttit ner och gått igenom texten med ett kritiskt förhållningssätt samt haft en öppen dialog om innehållet. Intervjuerna har vi genomfört tillsammans där en av oss har haft huvudansvaret för att föra intervjun och den andra har bidragit med frågor. Transkribering har vi delat upp och transkriberat hälften av intervjuerna var.

1.5 Begreppsförklaring

Nedan följer en förklaring av återkommande begrepp. Detta för att underlätta för läsaren samt tydliggöra vad begreppen innebär i denna studie.

Anmälningsplikt - Innefattar den skyldighet om att anmäla till socialtjänsten om förskollärare upplever oro för att ett barn far illa.

Misstanke - En aning eller förmodan om att något inte är i sin ordning.

Omsorgssvikt - Ett övergripande begrepp som beskriver hur barnets fysiska och/eller psykiska utveckling påverkas av vårdnadshavarens bristande omsorgsförmåga.

Barn som far illa - Ett barn som utsätts för psykiskt eller fysiskt våld. Kan även avse brister i barnets omgivning som därav kan leda till att barnets hälsa påverkas negativt. Ett vedertaget begrepp som används inom socialtjänsten.

Orosanmälan - Den faktiska anmälan som förskollärare gör till socialtjänsten.

Förskollärare - Person som arbetar eller tidigare arbetat inom förskoleverksamheten och som är utbildad förskollärare på universitets-/högskolenivå.

2. Lagar och riktlinjer

I följande avsnitt redogör vi för lagar och riktlinjer som rör anmälan om och avhjälpande av missförhållanden, förskolans ansvar för barn i Sverige och vad yrkesverksamma har för skyldigheter.

2.1 Anmäl vid första misstanke

I Socialtjänstlagen 14 kap 1 § (2001:453) listas de myndigheter som i sin yrkesroll har skyldighet att snarast anmäla till socialnämnden om de misstänker att ett barn far illa. Det beskrivs i SoL 14 kap 1b § (2012:776) att den som gjort en anmälan till socialnämnden enligt 1 § kan få information om en utredning inletts, inte inletts eller om en utredning redan pågår. Förutsättningarna för att bli informerad om detta kräver att personen själv nämner i anmälan att den vill bli informerad. Socialtjänsten har därmed ingen skyldighet till att informera förskolläraren men förskolläraren har rätt till informationen.

2.2 Skolverket som stöd i anmälningsprocessen

På Skolverkets (2019) hemsida framställs förskolans ansvar och vikten av en trygg skolmiljö för barn. De redogör för den stora betydelsen som förskolan har för barn som far illa och hur värdefullt det sociala skyddet är. I många fall behövs det att flera aktörer samverkar för att stötta ett barn som far illa och ibland resulterar det i en orosanmälan. När en orosanmälan utförs beskriver Skolverket (2019) vikten av ett välfungerande samarbete mellan förskollärare och vårdnadshavare genom hela processen samt att en anmälan görs i samråd med vårdnadshavaren. Detta är för att underlätta processen om eller när en eventuell utredning inleds. Förskollärare uppmuntras att rådfråga skolledning och elevhälsoteam vid svårigheter eller tveksamheter kring en anmälan för att få stöd. Om oron innefattar våld, hot, övergrepp eller hedersrelaterat sammanhang bör förskolläraren rådfråga socialtjänsten innan kontakt med vårdnadshavare sker. När en anmälan skickas in uppmuntras förskollärare att skriva om de vill bli kontaktade när anmälan tagits emot för att på så sätt få bekräftelse att den har kommit fram. På Skolverkets (2019) hemsida finns det en film som beskriver processen för lärare. Filmen skildrar de

eventuella tveksamheterna eller svårigheterna som kan tillkomma i processen av en orosanmälan, filmen är skapad för lärare och ska hjälpa dem att förstå riktlinjerna angående en orosanmälan.

2.3 Socialtjänstens som stöd i anmälningsprocessen

Då vårdnadshavaren inte kan ta sitt fulla ansvar för ett barns välmående är det socialtjänstens ansvar att se till barnets bästa. Förskollärare behöver inte vara säkra på att ett barn far illa men de har en skyldighet att göra en orosanmälan vid första misstanke. På Socialstyrelsens (2014) hemsida finns en publikation som beskriver vad personer enligt SoL 14 kap 1 § har för skyldighet. I publikationen beskrivs hur individer kan och bör söka stöd hos socialtjänsten vid eventuella tveksamheter eller vid rådfrågning. En anmälan görs till den kommun eller stadsdel där barnet bor. En anmälan ska göras skriftligt men är anmälan brådskande kan en muntlig anmälan göras för att i efterhand kompletteras med en skriftlig anmälan. Det beskrivs även hur den som gjort anmälan har uppgiftsskyldighet i förhållande till en eventuell utredning. Om det anses lämpligt kan den som gjort anmälan bli inbjuden till möte angående utredningen eller andra fortsatta insatser (Socialstyrelsen, 2014).

2.4 Barnkonventionen

Barnkonventionen har tidigare varit ratificerad utan reservationer sedan 1990 i Sverige. Den 1 januari 2020 implementerades barnkonventionen i svensk lag. Syftet med barnkonventionen är att ansvara för alla barns mänskliga rättigheter (Skolverket, 2019).

3. Kunskapsläge

3.1 Kunskapssökning och sammanfattning av tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras tidigare forskning gällande anmälningsplikt inom förskoleverksamheten. Merparten av forskningen som finns gällande anmälningsplikt belyser olika faktorer hos barn som far illa, lärarens roll och ansvar, tolkning och tillämpning av lagen, relation mellan förskollärare och vårdnadshavare samt samarbete med socialtjänst. Kunskapsläget är uppdelat i tre delar där vi valt att fokusera på tidigare forskning gällande förskolans ansvar, vikten av samverkan mellan förskola och socialtjänst samt omsorgsansvar.

För att finna relevant litteratur och forskning om anmälningsplikt har vi använt oss av sökmotorn LUBsearch. I sökning efter forskning har vi använt sökorden: *anmälningsplikt, anmälningskyldighet, orosanmälan och förskollärare*. Sökorden gav oss många träffar och vi kunde vidare finna relevant forskning i referenslistan på studier vi funnit med hjälp av sökorden.

3.2 Förskollärarens ansvar

Olsson (2019) presenterar i sin bok *Sekretess och anmälningsplikt i förskolan och skolan*, riktlinjer och frågor gällande anmälningsplikt, sekretess och tystnadsplikt angående oro om barn. Olsson (2019) avgränsar boken till förskolan och skolan och uppger de svårigheter och brister som förekommer och som i sin tur skapar otrygghet för barnen. Tolkning, tillämpning och samarbetsfrågor beskrivs som viktigare än själva lagtexten. Olsson (2019) menar att svårigheter i tolkning och tillämpning när en anmälan bör utföras bidrar till att färre anmälningar görs trots att lagen skärpts. Olsson (2019) listar de främsta anledningarna till att en anmälan inte görs vilka är följande: dålig kunskap om lagstiftningen, rädsla och osäkerhet, brister i arbetsledningen, samt bristande tillit och osäkerheter i tidigare samarbete med socialtjänsten.

Elvhage och Forsner (2015) har skrivit forskningsrapporten *Skolan och barn som far illa; en förundersökning om skolpersonalens situation vid anmälan enligt SoL 14 kap 1 §*. I rapporten skildras lärarens roll i processen av en orosanmälan. I resultatet beskrivs hur lärare i många fall menar att barnets bästa innebär att inte göra en anmälan, då en anmälan möjligen kan förvärra situationen för barnet. Lärarna i studien hävdar att de negativa konsekvenserna av en anmälan väger tyngre än de positiva konsekvenserna i flera fall. Som tidigare nämnt påverkas relationen till vårdnadshavare och barn negativt, exempelvis genom aggressiva och hotfulla vårdnadshavare och att barnet anser att läraren har brutit ett förtroende som barnet givit dem. Då en anmälan inte gjorts trots att oro fortfarande finns beskrivs anmälan genomföras långt efter den första oron. I studien lyfts lärarens ansvar och hur de uppfattar sitt ansvar, där beskrivs det som svårbalanserat mellan att skapa bättre förutsättningar för barnet och att förvärra situationen. Lärares situation beskrivs som stressfylld och de uttrycker att de inte hinner göra tillräckligt mycket för barnen. De beskriver även en fysisk och psykisk påfrestning i form av stress att inte utifrån den egna uppfattningen kunna agera etiskt korrekt. Slutsatsen är att barnets bästa och vad som är bäst för barnets livssituation bör stå i fokus.

Åsa Backlund, Stefan Wiklund och Francesca Östberg (2012) har gjort en studie för Rädda barnen som heter *När man misstänker att barn far illa - En studie av hur professionella inom BVC, förskola och skola förhåller sig till anmälningsplikten*. Studien fokuserar på stöd till utsatta barn och deras vårdnadshavare. Det läggs stor vikt i att arbeta förebyggande genom att skapa en trygg miljö för barnen samt en god relation till vårdnadshavaren. Förskolläraren har en nära relation till både barn och vårdnadshavare eftersom de möts varje dag och hela tiden samarbetar med barnet i fokus. När en förskollärare känner oro för ett barn är kontakten med vårdnadshavaren viktig. Studien antyder att förskollärare inte anmäler vid första misstanke, utan först försöker föra en dialog med vårdnadshavaren samt upplysa om olika verksamheter som arbetar för att stödja och hjälpa barn. När misstankar uppkommer om att ett barn far illa läggs det i praktiken stort fokus på att bibehålla eller forma en god relation byggd på tillit. För att förebygga att barn far illa är det viktigt med information och att vårdnadshavaren erbjuds råd och stöd.

I studien av Richard O'Toole, Stephen W Webster, Anita W O'Toole och Betsy Lucal (1999) *Teacher's recognition and reporting of child abuse: a factorial survey* lyfts vilka faktorer som påverkar lärare till att anmäla eller att inte anmäla. Det som påverkar lärare främst är vilken grad av omsorgssvikt det rör sig om samt hur allvarligt ärendet uppfattas. En ytterligare faktor som väger in är utbildning och erfarenhet, en individ med mer erfarenhet och längre utbildning har lättare för att uppmärksamma omsorgssvikt. Faktorer som kan påverka personal inom barnomsorgen att identifiera omsorgssvikt kan vara hur professionella uppfattar, tolkar, och begriper anmälningsplikten. Hur en tolkar kan bero på individens egna erfarenheter och kunskaper eller kan det påverkas av hur organisationen är uppbyggd.

I Karin Lundéns (2004) avhandling *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn* är förskolepersonalens tolkning av reglerna kring anmälningsplikt ofta sammankopplad med vårdnadshavarens mående som till exempel missbruk och våldsamhet, även med fysisk misshandel och sexuella övergrepp. I de fyra studier som Lundén (2004) gjort presenteras det att, vilket talar emot annan tidigare forskning, personal som arbetat kortare tid inom barnomsorgen hade lättare för att se signaler på omsorgssvikt.

I en av de fyra studier som Lundén (2004) gjort i sin avhandling har hon valt att undersöka vad personal inom barnomsorgen grundat sin oro i och vilka faktorer de iakttagit när de misstänker att ett barn far illa. Personer som deltagit i studien har fått förhålla sig till vissa kännetecken och beteenden som man som personal ska vara uppmärksam på. Det kan vara motoriska svårigheter, att barnet berättar eller uttrycker något de upplevt, att barnet har svårt att formulera och beskriva känslor, svag självkänsla, introvert, skador eller misstanke om misshandel, utagerande, orena och dåliga kläder, att barnet tar för stort ansvar, svårigheter att koncentrera sig, otillräcklig omvårdnad och kompulsiv onanering. De mest förekommande faktorerna är följande: svårigheter för barnet att koncentrera sig, att barnet berättar eller uttrycker något de upplevt samt svag självkänsla och utagerande.

I studien från Rädda barnen av Backlund, Wiklund och Östberg (2012) belyser man förskolans verksamhet och dess rutiner gällande en orosanmälan. Förskollärarna

menar att lärarutbildningen inte gett tillräckligt med kunskap kring anmälningsplikten. Enligt studien är det vanligast att det är förskolläraren som haft misstankar som även gör en anmälan men att det ofta görs i samråd med chefen.

3.3 Vikten av samverkan mellan förskola och socialtjänst

Olsson (2019) belyser i boken *sekretess och anmälningsplikt i förskolan och skolan* hur samarbetet mellan socialtjänsten och förskolan brister åt båda hållen. Socialtjänsten beskriver hur en irritation byggs upp då de menar att skolan väntar för länge med att göra en anmälan trots att oron finns där och förskolan menar att råd- och stödfunktionen är bristfällig från socialtjänsten. Olsson (2019) menar att istället för att vänta med att söka stöd hos socialtjänsten bör det ske i ett tidigare stadie, skolan ska våga använda sig av socialtjänstens hjälp och ett tätare samarbete bör förekomma.

I studien från Rädda barnen av Backlund, Wiklund och Östberg (2012) diskuteras samarbete och återkoppling mellan förskola och socialtjänst samt vilken påverkan det har på i fall man anmäler. Förskollärare uttrycker sin önskan om att socialtjänsten borde vara mer insatt i förskolans arbete med det stöd som ges till utsatta barn samt i det förebyggande arbetet. Förskollärarna upplever även brist på återkoppling från socialtjänsten som ett problem. Förskolläraren får ingen information om barnet fått någon hjälp och sedan blir de tillsagda av socialtjänsten att anmäla igen om ens oro fortlöper. Något som underlättar samarbetet är om det finns en god relation mellan förskolläraren och socialsekreteraren/socialtjänsten eftersom man då kan få råd och stöd i processen. Förskollärare känner att socialtjänsten inte förstår deras situation samt att socialtjänsten inte bemöter förskollärarna så som de önskar. Att anmäla eller att inte anmäla kan ofta grundas på hur man tror att socialtjänsten kommer att agera samt vilket stöd och vilken hjälp barnet och familjen kommer att få. Finns det en tillit till socialtjänsten att utfallet blir gynnsamt är det större möjlighet att man anmäler.

3.4 Omsorgsansvar

Enligt 6 kap 1 § föräldrabalken (SFS 1949:381) har barn rätt till en trygg omvårdnad och omsorgsfull fostran. De ska behandlas med aktning för sin person och inte utsättas för kroppslig bestraffning eller kränkande behandling. Birgitta Svensson (2013) skriver i sin avhandling *Barn som riskerar att fara illa i sin hemmiljö* om barnets rätt att leva under trygga och stabila förhållanden. Inte enbart att få de materiella behoven tillgodosedda utan även de psykiska och fysiska behoven tillgodosedda. Till en god vård och fostran innebär att barnet ska få utrymme att utvecklas och med ålderns gång utöka ett integritetsskydd. Svensson (2013) kategoriserar bristande omsorg från vårdnadshavare i fyra omsorgssviktkategorier: tecken på känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen, tecken på försummelse, tecken på fysisk vanvård samt kroppsliga tecken på fysiska övergrepp.

Karin Lundén (2010) skriver i *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn: vad kan vi lära av forskning?* att barn som i tidig ålder utsätts för omsorgssvikt är mer mottagliga för att drabbas av utvecklingsmässiga svårigheter och därför är det viktigt att i god tid uppmärksamma utsatta barn. I USA finns det en nationell studie som undersöker professionellas arbete med barn och om hur omsorgssvikt kan uttrycka sig. I studien *The Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect – NIS-4* av Andrea. J Sedlak et al (2010) redogörs det för fyra olika former av omsorgssvikt vilka är följande: fysiska övergrepp, vanvård/försummelse, emotionella övergrepp och känslomässig vanvård/försummelse. Barnen som ingår i undersökningen är mellan noll och arton år. I undersökningen skiljer man på barn som tidigare utsatts för psykisk/fysisk skada eller om det fanns risk för fortsatt eller ökad risk av psykisk/fysisk skada. De flesta barn i studien hade utsatts för fysiska övergrepp, omsorgssvikt var mer vanligt i en familj med låg inkomst och de barn som blev utsatta hade ofta en högre ålder.

4. Teoretisk utgångspunkt

I följande avsnitt presenteras handlingsteorin utifrån Hans Berglinds (1995) bok *handlingsteori och mänskliga relationer*. Studiens teoretiska utgångspunkt baseras på Berglinds (1995) tolkning av handlingsteorin med utgångspunkt i individens handlande och möjliggörande av ett handlande. I handlingsteorin förekommer ett flertal begrepp, i förhållande till studien har vi valt att fokusera på: hinder för handlandet, frustration och aggression samt normer, roller och rollkonflikt. Med hjälp av teorin vill vi belysa hur förskollärare tolkar och tillämpar lagen om anmälningsskyldighet inom förskoleverksamheten samt belysa samverkan mellan förskola och socialtjänst. Handlingsteorin ger oss ett ramverk för att undersöka och tolka en individs handlande och blir relevant för studien i och med en ökad förståelse för förskollärares handlande och individens avsikter.

Handlingsteorin utgår ifrån ett hermeneutiskt synsätt med fokus på att skapa förståelse för det mänskliga handlandet och individens avsikter. Handling är det grundläggande begrepp som Berglind (1995) använder sig av, i ett handlande finns det ett mål och för att uppnå målet finns det en föreställning om själva målet. Det finns flera olika strategier för hur handlandet ska utföras för att uppnå målet. Handlandet i sin tur grundas på medvetna intentioner och överväganden medan vissa delar av handlandet sker omedvetet och automatiskt. En stor del av vårt handlande och agerande påverkas av sociala överenskommelser, normer och förväntningar.

Handlingsteorin har sin utgångspunkt i att människan orsakar förändringar i vår omvärld. Vi kan och försöker skapa en förändring och blir därmed ansvariga för att handlingen följer de rådande normerna, att vi handlar som vi bör handla. Två faktorer blir viktiga att belysa i förhållande till resultatet av ett handlande, en gällande individen och den andra gällande omvärlden. Berglind (1995) refererar till Fritz Heider som talar om "trying" vilket innebär att försöka eller att anstränga sig. Heider talar vidare om "can" som innefattar de yttre omständigheterna och den egna skickligheten till att kunna. Den som både försöker ("trying") och kan ("can") uppnår det resultat som avsetts.

Berglind (1995) utvecklar dessa begrepp och skriver om att "kunna" där han syftar på att det man "kan" beror på relationen mellan individens egna skicklighet och de yttre möjligheterna. Berglind (1995) syftar också på vad en individ anser sig tillåtas göra eller bör göra. Att inte göra något av moraliska skäl eller för att det går emot normer hänger samman med begreppet "kunna". Alltså finns det två sorters motstånd när det kommer till att kunna eller att inte kunna göra något, 1. motstånd som gör att jag inte kan eftersom att jag inte har förmågan eller 2. det finns sociala hinder och normer som säger att det jag tänker göra inte anses tillåtet.

Berglind (1995) väljer att använda begreppet vilja istället för begreppet försöka som Heider förespråkar. Med begreppet vilja menar Berglind (1995) att vi i vissa fall vet vad vi vill och att vi i andra fall inte vet vad vi vill. Begreppet vilja handlar om att vi människor kan vara ambivalenta då vi inte vet vad vi vill. En känsla av ambivalens kan leda till att man blir handlingsförlamad. Vad vi vill göra påverkas av vad vi kan göra.

4.1 Hinder för handlandet

Det som hindrar en individ till att agera är om en individ inte anser sig "kunna" skapa en förändring för sin nuvarande situation. Berglind (1995) skiljer på yttre och inre hinder, inre hinder handlar om bristande förmåga hos individen som till exempel okunskap och yttre hinder påverkas av organisatoriska aspekter och normer. Vidare beskrivs hinder som stabila eller instabila, där det stabila hindret innebär hinder som är mer bestående och generella medan instabila hinder är mer tillfälliga och/eller subjektiva.

4.2 Frustration och aggression

Berglind (1995) anser att ett hinder kan vara både ett yttre och ett inre hinder, oavsett så skapar ett hinder starka känslor vilket ofta resulterar i aggressivitet och ilska. Ett yttre hinder kan upplevas som utomstående individer och då leds aggressiviteten och ilskan mot de individer som man upplever utgör hindret. I vissa fall riktas aggressionen mot en själv då utlopp inte kan ske mot det yttre hindret.

Ett hinder kan också uppstå när en person är eller känner sig utsatt för påtryckningar som leder till att man agera mot sin egen vilja.

4.3 Normer, roller och rollkonflikt

I diverse kontexter finns det vissa grundläggande normer som skildrar vilka regler som föreligger för hur man handlar och agerar. När man bryter mot de grundläggande normerna så kan det exempelvis bero på okunskap. De rådande normerna skapar strategier att agera utifrån och på så sätt undvika konflikter. Att följa normerna kan i sin tur minska möjligheten till att uttrycka sina åsikter och önskningar (Berglind, 1995).

Inom rollteorin skriver Berglind (1995) om sociala system som består av olika positioner. Varje position innebär en roll i det sociala systemet som det finns förväntningar på. Förväntningarna kan vara diffusa och oklara vilket skapar en rollkonflikt. Om man skulle bryta mot en norm kan det skapas sanktioner för individen. Sanktioner kan vara både positiva och negativa. Bryter man mot normer skapas det negativa sanktioner vilket kan visa sig i osympatiskt bemötande från omgivningen. Positiva sanktioner kan visa sig i varierande former av uppskattning från omgivningen.

5. Metod

I följande avsnitt presenteras metodens delar: förståelse för val av forskningsområde, metodologiska övervägande, urval och urvalsprocessen, intervjuprocess, metodens tillförlitlighet och äkthet, bearbetning och analys och etiska övervägande.

5.1 Förståelse för val av forskningsområde

Val av forskningsområde grundas i vårt intresse för barn och unga. Vi finner det betydelsefullt att värna om unga i samhället för att skapa goda förutsättningar för ett fortsatt gott liv. Vidare har vi valt att fokusera på förskolläraernas roll eftersom de möter barnet i deras vardag. Vi finner det viktigt att belysa anmälningsplikten eftersom den är det främsta skyddsnätet för barn och unga samt förskollärares yttersta verktyg till att hjälpa utsatta barn. Lider barnet av en bristande hemmiljö är det skolan och förskolans yttersta mål att uppmärksamma detta. Vi har därför valt anmälningsplikt hos förskollärare som vårt forskningsområde.

5.2 Metodologiska övervägande

Syftet med studien är att belysa hur förskollärare tolkar och tillämpar lagen om anmälningsplikt samt belysa samverkan mellan förskola och socialtjänst och därmed anser vi det relevant att använda oss av en kvalitativ metod. För att förstå vad människor tänker och känner är kvalitativ empiri mest aktuellt i och med att det lyfter tankar och känslor samt sammanhanget av dess förekomst. Peter Svensson och Göran Ahrne (2015) beskriver hur val av metod grundas i forskningsfrågan och kopplas med studiens syfte samt intresse för studiens resultat.

I studien har vi valt att använda oss av kvalitativa semistrukturerade intervjuer. I den semistrukturerade intervjun förbereder intervjuaren teman som i sin tur skapar en intervjuguide med en uppsättning frågor där frågorna är mer formulerade (Alan Bryman, 2018). Den semistrukturerade intervjun har gett oss en möjlighet att formulera följdfrågor kopplade till studiens syfte utifrån intervjupersonernas vägledning. Intervjupersonerna gavs möjlighet att röra sig i olika riktningar under

intervjun, detta gav en bild av vad intervjupersonerna uppfattar som relevant och viktigt inom ämnet. Dessa riktningar har lett till individens ställningstagande inom ämnet och belyst vad individen anser vara relevant (Bryman, 2018).

Att använda sig av en kvalitativ metod är på många sätt positivt men det finns viktiga aspekter att förhålla sig till i arbetet med intervjuer. Ulla Eriksson-Zetterquist och Göran Ahrne (2015) redogör för att det kan vara problematiskt och svårt att tolka vissa utsagor i en intervjusituation, exempelvis vad individerna menar. För att motverka en feltolkning av materialet har vi gett våra intervjupersoner möjlighet att bekräfta våra tolkningar efter att vi arbetat med materialet. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) redogör för vikten av att skapa tillit under intervjun och att skapa en relation där intervjupersonerna känner att dessa kan prata sanningsenligt. Vi har jämfört intervjuerna med varandra och på så sätt urskiljt försköningar och/eller likheter mellan utsagorna för att få ett resultat som speglar verkligheten på bästa möjliga vis.

5.3 Genomförande av intervjuerna

Intervjuerna har genomförts på intervjupersonernas respektive förskola vilket intervjupersonerna själva har valt. I informationsbrevet (se bilaga 1) informerades det att intervjuerna skulle ta cirka 45 minuter. Själva intervjuerna varierade i tid mellan 30 och 45 minuter i förhållande till intervjupersoners kännedom och erfarenhet gällande anmälningsplikten. Inledningsvis presenterade vi oss själva och informerade om studiens syfte samt om deras frivillighet att medverka, deras möjlighet att kunna avbryta intervjun och möjligheten att avstå att svara på frågor. Vi var tydliga med att det som sades i intervjun enbart skulle användas i syfte av studien och ingen obehörig skulle få tillgång till intervjuerna. Vi informerade intervjupersonerna att dem i studien skulle tilldelas fiktiva namn samt att namnet på verksamheten inte skulle nämnas, detta har gjort personerna helt anonyma. Innan intervjun blev intervjupersonerna tillfrågade om de var okej att spela in intervjun vilket alla gav samtycke till. För att spela in intervjuerna använde vi oss av en mobiltelefon. För att hålla oss till intervjuns teman hade vi med intervjuguiden (se bilaga 2) i pappersform men vi tillät oss även att ställa kompletterande följdfrågor.

5.4 Urval och undersökningspopulation

Av den anledning att studien belyser hur förskollärare tolkar och tillämpar lagen om anmälningsplikt grundades studien i ett målstyrt urval. Ett målstyrt urval innebär att intervjupersonerna väljs ut i förhållande till målet med studien (Bryman, 2018). Eftersom vi i studien vill undersöka vad förskollärare anser om anmälningsplikt har det varit relevant att styra urvalet mot förskollärare som arbetar eller tidigare arbetat på en förskola. Förskolläraren är den som har den närmaste kontakten med barnen i förskolan och därmed automatiskt ges ett större ansvar och exponeras mer för barnens vardagliga mående jämfört med exempelvis rektorer, administratörer eller annan förskolepersonal som också har anmälningsplikt.

Vi har inledningsvis via mail kontaktat fem rektorer på fem olika förskolor i Lunds kommun. Vi följde senare upp denna kontakt genom att ringa dessa fem personer. Tre av rektorerna svarade och förklarade att de inte hade tid att lägga på detta medan resterande inte svarade. Vi har även lagt upp en förfrågan i fyra olika facebook-grupper som är ett forum för förskollärare, detta gav inget resultat. Fortsättningsvis ringde vi till cirka tio andra förskolechefer och olika förskoleavdelningar. Av dessa var tre förskolechefer intresserade och ville få ett informationsbrev via mail vilket senare inte resulterade i någon återkoppling. Vi har även mailat två förskolor i Stockholm vilket inte heller gav något resultat.

Som nästa steg kontaktade vi bekanta som arbetar på förskolor för att via dem få kontakt med deras kollegor och på så sätt hitta respondenter. Bryman (2018) förklarar denna typ av urval som bekvämlighetsurval, där personerna för tillfället finns tillgängliga för forskaren. Då ett bekvämlighetsurval använts går studien inte att generaliseras till en större grupp eller geografisk placering. En stor anledning till att ett bekvämlighetsurval använts är tidsramen för studien som är begränsad. I denna kontakt har vi skickat ut ett informationsbrev för att försäkra oss om att respondenterna hade full förståelse för vad intervjun innebär och vad som förväntas. Vi ville även försäkra oss om att de var införstådda i att intervjun var frivillig och kunde avbrytas om de inte ville fortsätta intervjun. Genom denna kontakt hittade vi sex respondenter som ville delta i studien. Den sista intervjun ställdes in då intervjupersonen ångrade sig vilket resulterade i fem intervjuer totalt.

Urvalet innefattar respondenter inom både Skåne och Stockholm. Vi anser att den geografiska platsen på förskolan inte har en större betydelse eftersom att resultatet i vår kvalitativa studie inte går att generalisera. Vi vill i studien undersöka vad enskilda förskollärare anser om anmälningsplikten vilket inte står i kontext till förskolan eller dess geografiska placering.

5.5 Metodens tillförlitlighet och äkthet

För att bedöma kvaliteten av en kvalitativ studie använder sig Bryman (2018) av Lincoln och Gubas strategi, där begreppen tillförlitlighet och äkthet lyfts som nödvändiga begrepp i bedömningen av en studies kvalitet. Tillförlitligheten utgörs av fyra underrubriker, trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera. Nedan följer en beskrivning av dessa begrepp.

5.5.1 Trovärdighet

Trovärdighet bygger på att utförandet av en studie går i linje med de regler och riktlinjer som finns och att försäkra sig om att intervjupersonerna uppfattas korrekt under intervjun. Eftersom en kvalitativ studie kan ge flertal beskrivningar av den sociala verkligheten är det viktigt att resultatet av studien speglar den verklighet som intervjupersonerna har presenterat. Att resultatet av studien har sitt fokus i verkligheten av det problem som har studerats, att studien ska analyseras kritiskt och att intervjuaren inte har påverkat studien i form av personliga åsikter (Bryman, 2018). Efter transkribering gavs intervjupersonerna en möjlighet att läsa igenom och säkerställa att vi inte uppfattat dem fel under intervjun, samtliga intervjupersoner avstod denna möjlighet, detta kallas för respondentvalidering (Bryman, 2018).

5.5.2 Överförbarhet

Överförbarhet beskriver hur väl resultatet går att applicera till en annan kontext eller miljö. Guba och Lincoln beskriver i Bryman (2018) vikten av en fyllig redogörelse av metodens utförande för att ge andra individer en "databas" av hur metoden kan utföras och appliceras i en annan kontext eller miljö. Bryman (2018) redogör för

detta som en "tät-beskrivning" vilket innebär att man redogör för metodens utförande och beskriver processen utförligt. För att förstärka överförbarheten har vi noggrant beskrivit metodens olika delar och utförligt beskrivit studiens process.

5.5.3 Pålitlighet

Pålitlighet handlar om att det finns en fullständig och tillgänglig beskrivning av studiens alla delar: forskningsprocessen, forskningsfråga, val av metod och redovisning av dess delar samt val av teoretisk utgångspunkt (Bryman 2018). För att säkerställa detta krävs en utomstående part som kan revidera och analysera proceduren för att se till kvaliteten i studien. Som tidigare nämnt har vi redogjort utförligt för metodens delar för att säkerställa studiens pålitlighet. För att säkerställa pålitligheten i studien har vi låtit vår handledare läsa arbetet och kontrollera kvaliteten i studien.

5.5.4 Möjlighet att styrka och konfirmera

Möjligheten att styrka och konfirmera innebär att forskare som utför en studie försöker garantera att forskaren handlat i god tro. Det ska vara tydligt att studien har utförts uppriktigt och ärligt samt att man inte medvetet har låtit personliga åsikter och vald teori påverka genomförandet (Bryman, 2018). Vi har under studiens gång alltid haft ett kritiskt och granskande förhållningssätt. Vi har också som intervjuare hållit en neutral position i intervjuerna, försökt att inte ställt ledande frågor eller föra in intervjupersonerna på en viss linje. Fördelen med att ha varit två i intervjuerna har varit att vi båda kunnat vara uppmärksamma på varandra och se till att inte personliga åsikter eller värderingar speglar intervjun.

5.5.5 Äkthet

I begreppet äkthet finns det aspekter som handlar om att studien ger en rättvis bild av de ställningstagande och tolkningar som framkommit av den grupp individer som studerats, i vårt fall förskollärare. En aspekt som Bryman (2018) lyfter handlar hur de medverkande ser på studien, om de har fått en bättre insikt av sin situation och om de känner att de har en möjlighet att förändra sin situation om det är önskvärt (Bryman, 2018). Eftersom att studien bygger på fem intervjuer går det inte

att generalisera resultatet till andra förskollärare, studien kan enbart skapa en förståelse för vilka åsikter och tankar respondenterna haft. Genom en kvalitativ studie har resultatet hjälpt oss besvara studiens syfte samt frågeställningar.

5.6 Bearbetning och analys

Intervjuerna har spelats in och därefter transkriberats för att vidare koda och analyseras. I transkriberingsprocessen valde vi att inte ta med ord som “eh” och “ah”. Vi valde även att inte ta med konstpauser, “suckar” eller kroppsrörelser hos intervjupersonen, vi menar att detta inte är relevant för studien. Genom att transkribera materialet har vi kunnat skildra strukturer och teman i samtalen som blivit intressanta för analysen (Bryman, 2018). Kodningen innebär att vi har hittat flera teman och frågeställningar att ställa mot tidigare forskning och teori. Efter att teman valts och kodningen genomförts omvandlades dessa teman till fragment som blev grunden till analysen (Bryman, 2018). Vi valde tre teman att koda materialet med: tolkning och tillämpning, samverkan samt stöd och handledning. I kodningen markerade vi texten i olika färger som representerar respektive tema, detta för att skilja på de olika teman vi skapat.

5.7 Forskningsetiskt övervägande

Etik hjälper individer att agera korrekt och skapar direktiv för hur en bör agera i förhållande till att göra rätt för sig. Att reflektera över etik i en forskningsfråga handlar om att vara medveten om studiens påverkan samt hur den kan påverka respondenterna, i vårt fall, de förskollärare vi har intervjuat (Hildur Kalman & Veronica Lövgren, 2012). För att värna om individens integritet finns det fyra olika krav som tas upp i relation till etiken: informationskravet, samtyckeskravet, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet.

5.7.1 Informationskravet

Informationskravet innebär att intervjupersonerna är informerad om vad deras medverkan innebär. Intervjupersonerna ska delges information om studiens syfte, vilka tillvägagångssätt som kommer att användas, frivilligheten till att delta, att materialet enbart används i syfte av studien samt att säkerställa att intervjuaren kommer bevara den information som intervjupersonerna givit så att identiteten inte avslöjas (Kalman & Lövgren, 2012). För att säkerställa att intervjupersonerna har blivit informerad skickades ett informationsbrev till respektive respondent. I informationsbrevet beskrevs studiens syfte samt vilka rättigheter respondenterna har och vad som förväntades av dem. I och med bekvämlighetsurvalet kunde vi skicka informationsbrevet direkt till respondenterna och därmed säkerställa att informationen delgavs intervjupersonerna. Informationen har även givits muntligt inledningsvis i intervjun för att säkerställa att personen är införstådd i vad det innebär att medverka.

5.7.2 Samtyckeskravet

Informationskravet ligger i grund till att samtyckeskravet kan uppfyllas. Förutsättningarna för samtyckeskravet är att intervjupersonerna är väl informerad om de forskningsetiska kraven för att i sin tur kunna samtycka till att medverka. Det är viktigt att informera om frivillighet och möjligheten att avbryta intervjun. Det är intervjupersonerna som bestämmer över sin medverkan (Kalman & Lövgren, 2012). Inför intervjun blev intervjupersonerna informerade om de forskningsetiska kraven och gav sitt muntliga samtycke gällande medverkan och inspelning av intervjun. De informerades om att intervjun var frivillig och kunde avbrytas om så önskades.

5.7.3 Nyttjandekravet

Nyttjandekravet innebär att information och uppgifter som inhämtas från intervjupersonerna enbart får användas i syfte till studien. Nyttjandekravet handlar om att varsamt hantera uppgifter som inhämtats och inte förmedla det vidare eller nyttja materialet på ett oetiskt vis (Kalman & Lövgren, 2012). Vi har hanterat

materialet varsamt och raderat inspelningarna efter transkribering och tydligt informerat respondenterna om att materialet enbart ska användas i studiens syfte.

5.7.4 Konfidentialitetskravet

Konfidentialitetskravet visar hur forskare hanterar sitt empiriska material, detta för att skydda respondenterna. Studiens empiriska material innefattar intervjuer och det transkriberade materialet. Konfidentialitetskravet är viktigt för att säkerställa studiens kvalitet, och att intervjupersonerna känner tillit till att materialet förvaras tryggt och att anonymitet bibehålls vilket i sin tur skapar goda förutsättningar till mer uppriktiga svar (Kalman & Lövgren, 2012). Materialet har förvarats under trygga förhållande för att värna om respondenternas integritet. Det empiriska materialet har bevarats skyddat så att utomstående inte haft tillgång till det. För att säkerställa tillit och trygghet har respondenterna i studien fått fiktiva namn och förskolorna har inte nämnts. Respondenterna informerades tydligt gällande anonymitet, detta för att säkerställa deras trygghet och för en mer ärlig empiri.

6. Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras och analyseras det empiriska materialet utifrån det teoretiska ramverket som presenterats, vilket utgörs av Berglinds bok (1995) *handlingsteori och mänskliga relationer* och den tidigare forskning vi hänvisat till. Avsnittets delar kommer att presenteras utifrån följande teman: tolkning av lagtexten, tillämpning i praktiken, ansvar, frustration i anmälningsprocessen och vikten av samverkan. Inledningsvis börjar vi med en kort redovisning av intervjupersonerna och deras erfarenheter.

6.1 Intervjupersoner

Till studien har fem förskollärare intervjuats, respondenterna är personer som arbetar eller tidigare har arbetat inom förskoleverksamheten samt är utbildade förskollärare på universitets-/högskolenivå. Vi har valt att presentera varje person med ett fiktivt namn för att bibehålla anonymitet samt antal år av erfarenhet.

- Nour, utbildad förskollärare, har arbetat cirka 7 år inom förskolan.
- Eva, utbildad förskollärare, har arbetat cirka 18 år inom förskolan.
- Asha, utbildad förskollärare, har arbetat cirka 20 år inom förskolan.
- Victoria, utbildad förskollärare, har arbetat cirka 16 år inom förskolan.
- Lina, utbildad förskollärare, har arbetat några år inom förskolan och sedan arbetat som förskolechef. Sammanlagt cirka 41 år inom förskoleverksamheten.

6.2 Tolkning av lagtexten

Olsson (2019) beskriver som tidigare nämnt att tolkning och tillämpning är viktigare än själva lagtexten. I den tidigare forskningen beskrivs hur tolkning- och tillämpningssvårigheter är en bidragande faktor till att färre anmälningar görs i praktiken, trots att lagen under åren har skärpts. Den tidigare forskningen menar att bristande kunskap gällande lagtexten är en av de bidragande faktorerna till att färre anmälningar görs. I teorin beskrivs hinder för handlandet, ett av dessa hinder beskrivs som en bristande förmåga hos individen som exempelvis kan vara

okunskap. Tolkningssvårigheter och okunskap kan ses som ett hinder i handlandet och är därmed en faktor till att färre anmälningar görs. Majoriteten av intervjupersonerna menade däremot att de har en förståelse för lagtexten, och i huvudsak vad deras skyldighet innebär. Lina beskriver lagen som tvingade och att de är tydligt när man ska anmäla. Hon menar att så fort den yrkesverksamma upplever eller anar något som är missgynnande för barnet ska personen anmäla, "Men vi har ju en skyldighet att anmäla egentligen varenda kotte, om man ser någonting eller upplever någonting". Nour lyfter även att det inte krävs några bevis utöver den misstanke och oro som personen upplever, vid minsta misstanke ska förskolläraren anmäla då det är personens skyldighet.

Jag tycker att lagen är lite tydligare än vad bemötandet är. När man hör av sig till socialtjänsten, så kan jag säga, där kan de glidas lite mer, för vi har ju ganska omfattande skyldighet att anmäla och det är, ja, nej, men den är tydlig (Victoria).

Asha menar däremot att begreppen i lagtexten skulle kunna bytas ut för att eventuellt förtydliga lagtexten och för att få en bättre förståelse för hur man kan tolka lagen. Hon menar att ordet "misstanke" kan bytas ut mot ordet "oro". Hon förklarar att man kan uppleva en oro men att de inte har samma innebörd som misstanke. En misstanke uttrycker Asha som mycket starkare än en oro, genom att byta begreppen menar hon att fler anmälningar skulle göras.

Olsson (2019) antyder att lagtexten kan tolkas olika och att det i huvudsak inte är själva lagtexten i sig som bidragit till att en anmälan inte görs. Samtliga intervjupersoner anser att lagtexten är tydlig, däremot att riktlinjerna för den yrkesverksamma bör vara tydligare. Utöver lagtexten har varje verksamhet olika riktlinjer för orosanmälningar. Skolverket (2019) presenterar de riktlinjer som förskollärare bör förhålla sig till och tolka utifrån den enskilda individen. Nour lyfter att det inte är själva lagtexten som är problematisk:

Nej, det tänker jag inte, men jag tänker att det borde vara tydligare riktlinjer för yrkesarbetare. Jag har jobbat med ganska många genom åren som inte

vågar göra en anmälan för man har inte tillräckliga bevis, man skjuter det ifrån sig lite (Nour).

I socialtjänstlagen 14 kap 1 § (2001:453) används orden “misstanke” och “fara illa”. I intervjuerna har intervjupersonerna tolkat dessa begrepp olika. Som tidigare nämnt lyfter Olsson (2019) tolkningssvårigheter som en bidragande faktor till att färre anmälningar görs. “Ja, men misstanke är ju när vi noterar något som avviker, dels har erfarenhet av men också lärt oss kan tyda på någonting” (Victoria). Samtliga anser oron som en aning om att något i barnets liv inte är gynnsamt. Victoria menar att oron inte behöver ha en koppling till någon specifik händelse. Hon beskriver att personalen får en känsla av oro och att de i dessa fall är bra att få hjälp av en specialpedagog som de har på förskolan. Victoria lyfter att de kan handla om barnets utveckling och kognitiva svårigheter, det behöver inte grundas i missgynnande förhållanden.

[...] och sen har vi en 1,5 åring som står och knackar på förskole dörren barfota i regnet, då kan man ju misstänka, eller vara ganska säker på att här är någonting som inte står rätt till och då är det ju direkt en anmälan (Asha).

Signalerna som Victoria och Asha beskriver går i linje med den tidigare forskningen. Lundén (2004) lyfter faktorer kopplade till oro om att ett barn “far illa”: introvert, synliga skador, misstanke om misshandel, utåtagerande, orena/dåliga kläder, otillräcklig omvårdnad och kompulsiv onanering. “Fara illa, det kan man ju göra på många olika sätt ju, fysiskt, psykiskt, finns ju på många olika” (Eva). Tidigare forskning redogör för faktorer som påverkar personal att identifiera omsorgssvikt vilka är hur den professionella uppfattar, tolkar, och begriper anmälningsplikten. De faktorer som intervjupersonerna benämner är misshandel och otillräcklig omvårdnad: “Som med omsorgssviktande till exempel, om man inte får mat hemma, man får smörgås på helgen bara, var går gränsen” (Nour). Ytterligare exempel då personal upplevt oro är i ett fall då personalen befarat sexuella övergrepp:

Ett barn som hade sett sina föräldrar i någon sexakt och berättat för någon kompis. Stod de då och målade och berättade att det hade kommit något vitt ur pappa och det va en pedagog som hörde det och berättade det för mig och jag ringde direkt till vår socionom. Då ska det anmälas till barnahus omedelbart, gjorde jag, men det tog faktiskt två dagar innan jag fick en reaktion (Lina).

I tidigare stycke beskrivs tillfällen där förskollärare varit säkra i sin oro. I andra fall är oron inte lika självklar. Samtliga intervjupersoner beskriver tillfällen där de upplevt okunskap i förhållande till anmälningsplikten. Den tidigare forskningen beskriver förskolläraryrket som bristfällig i förhållande till kunskap gällande anmälningsplikten. Olsson (2019) nämner att okunskap är en bidragande faktor till att färre anmälningar görs och även skapar tolkningssvårigheter till lagtexten. Handlingsteorin beskriver hur en handling står i relation till att "kunna" handla. Att "kunna" handla står i sin tur i relation till individens egna skicklighet och dess yttre möjligheter. Som individ försöker vi skapa en förändring och blir därmed ansvariga för att vårt agerande följer normerna, dvs att vi handlar som vi bör handla. Intervjupersonerna beskriver hur de under sin utbildning fått bristfällig information om anmälningsplikten och Victoria menar att det är upp till en själv att söka på internet för information om anmälningsplikt och hur en bör agera. Hon uttrycker att utbildningen är en påtaglig brist och att de endast i enstaka tillfällen fått utbildning på socialtjänsten. Det framställs även en bild av att mer information och tydligare rutiner bör implementeras i förskolan. Victoria menar att lagen om anmälningsplikt bör komma med en handbok som förklarar processen och dess delar, hon jämför det med skollagen och dess tillhörande läroplan. Asha beskriver hur bristande kunskap gällande lagen och rutinerna påverkar arbetet i praktiken på förskolan.

[...] och lite utbildning eller lite rutiner att, hur ska jag uppföra mig när jag åker med som stöd. För det är ju någonting som man inte gör så ofta och då blir man ju osäker. Det är ju viktigt också att verkligen vara ett stöd för barnet och inte bli för nervös eller sådär (Asha).

Berglind (1995) beskriver genom den sociala rollteorin hur förväntningar skapas på den givna rollen. Förväntningarna beskrivs kunna vara diffusa vilket i sin tur kan skapa en rollkonflikt i förhållande till kollegor och andra verksamheter. Vidare lyfts hur de grundläggande normerna skapar regler för hur en bör handla och agera i den rollen. Förväntningarna skapas av de grundläggande normerna och de sociala överenskommelserna som finns, som tidigare nämnt kan dessa framstå som diffusa och svåra att förstå. Nour uppger hur kollegor har tolkat situationer olika, i fall en anmälan är lämplig eller ej:

[...] och det handlar om misstanke eller oro och där har jag kommit i konflikt med kollegor om att anmäla eller inte anmäla, där vi tolkar det olika och därför tycker jag att de skulle vara bättre riktlinjer (Nour).

Detta går i linje med teorin som menar att de olika synerna på förväntan skapar en rollkonflikt mellan förskollärarna. Utrymmet för tolkning av lagtexten skapar i sin tur utrymme för tolkning av förväntningarna som eventuellt framkallar dessa rollkonflikter.

Nour lyfter i sin intervju barnkonventionen och hur det har förändrat deras arbete med orosanmälningar. "Vi jobbade med barnkonventionen i detta så fick vi ett gäng anmälningar att göra, och det va jättebra egentligen att de kom fram men det va väldigt tufft för oss". I och med att förskolan följer barnkonventionen har fler anmälningar blivit aktuella. Hon menar vidare att det ska bli intressant att se hur arbetet och lagen kommer förändra tillämpningen i det praktiska arbetet i och med implementeringen av barnkonventionen år 2020.

[...] och det ska ju bli intressant nu när barnkonventionen ska bli lag, det pratar vi mycket om nu och man har inte fått riktlinjer angående de än på socialtjänsten. (Nour).

6.3 Tillämpning i praktiken

Olsson (2019) lyfter hur tolkning och tillämpning kopplas samman, hur tolkning av lagtexten resulterar i hur lagen tillämpas i praktiken. I intervjuerna skildras ett samband mellan tolkning och att våga tillämpa lagen i praktiken. En säkerhet och trygghet i tolkningen leder till en säkerhet och trygghet i tillämpningen. Majoriteten av intervjupersonerna anser att tidigare erfarenhet är avgörande. Victoria lyfter vikten av erfarenhet i arbetslaget:

Låt säga att det vore ett arbetslag med bara nyutexaminerade som ska förhålla sig till den här lagen, den kräver också lite erfarenhet faktiskt i arbetslaget, för att kunna, ja men våga förlita sig på den (Victoria).

Nour beskriver däremot hur en som är nyexaminerad kan känna sig säkrare i sin roll:

Jag har kunskap om det, det handlar kanske och om hur pass länge man har arbetat. Är man nyexaminerad är man såklart säkrare i sin roll men de är ju en levande diskussion tycker jag (Nour).

Den tidigare forskningen styrker både det Victoria och Nour säger, O'Toole, Webster, O'Toole och Lucal (1999) redogör för att längre erfarenheter bidrar till att individen känner större säkerhet i att tillämpa lagen. Samtidigt menar Lundén (2004) att de som arbetat kortare tid inom barnomsorgen har lättare att se signaler och tillämpa lagen.

Berglind (1995) beskriver begreppet vilja där han menar att man i vissa fall inte vet vad man vill, detta kan bero på att det finns en tveksamhet eller osäkerhet i hur man ska agera. Tveksamheten eller osäkerheten kan i sin tur skapa en känsla av ambivalens. Blir en individ ambivalent kan det leda till att man blir handlingsförlamad och inte kan agera utifrån de lagar och riktlinjer som finns. Eva beskriver konsekvensen av att låta ett ärende förbigå på grund av denna ambivalens där hon syftar till osäkerhet: "Men att man har låtit det passera på grund av osäkerhet och kanske att man inte fått stöd från kollegor eller chef".

Backlund, Wiklund och Östberg (2012) redogör för förskollärares nära relation med både vårdnadshavare och barn. Vidare framställs vikten av att bibehålla en god relation med vårdnadshavare vid oro för ett barn. Den yrkesverksamma bör upplysa vårdnadshavare om det finns en oro och i samråd med vårdnadshavaren gå vidare i anmälningsprocessen. Samtliga intervjupersoner menar att vårdnadshavare inte informeras om den första oron. De uppger hur detta diskuteras i kollegiala gruppen och i samråd med eventuell kurator eller resursgrupp.

Nej, det är ofta, nej, oftast gör vi inte det. Särskilt om det handlar om våld i hemmet till exempel, så får man inte informera dem innan barnen har blivit intervjuade (Asha).

Berglind (1995) beskriver vikten av att följa de rådande normerna, att bryta mot normen kan i sin tur leda till negativa eller positiva sanktioner. Dessa normer kopplas till de förväntningar förskollärare har i sin anmälningsplikt. Förskollärares agerande gentemot barn och vårdnadshavare kan eventuellt skapa positiva eller negativa sanktioner. Ett exempel är då förskollärare inte inkluderar vårdnadshavaren i den första oron. En positiv sanktion av att utesluta vårdnadshavare är att barnet skyddas, däremot om barnet behöver annat stöd skapas en negativ sanktion. Victoria beskriver hur en negativ sanktion uppstår då vårdnadshavarna inte inkluderas i den första oron. Hon anser att en oro kan beror på något som ligger i barnets utveckling och att det kan vara problematiskt att inte inkludera vårdnadshavarna för barnets bästa:

Det var något som satt i utvecklingen eller i hjärnan eller så typ, behöver hjälp med det och då har man ju stängt ute föräldrarna en stund, för att vi vet inte riktigt vad de beror på (Victoria).

I samtliga intervjuer där misstanken innefattar våld var det en självklarhet att vårdnadshavarna inte inkluderas och/eller informeras. På frågan om vårdnadshavare informeras svarade Eva:

Nej! Utan är det så att det är barnmisshandel så får inte föräldrarna reda på det innan, utan då kommer en här och hämtar barnet och så åker man till

barnhuset eller polisen och så blir de intervjuade. Det får ju inte föräldrarna reda på innan, nä, utan det är först när vi är iväg som de ringer sen från barnhuset och sagt då, vi har tagit Kalle eller Olle, så ja (Eva).

6.4 Ansvar

Elvhage och Forsner (2015) beskriver lärarens ansvar i processen av att göra en orosanmälan, studien visar att det är svårt för förskollärare att balansera vad som är det bästa för barnet och att följa lagen. I intervjuerna framställer samtliga respondenter att det är ett stort ansvar gentemot barnet att göra en orosanmälan och de belyser barnets bästa i hela processen. Samtliga intervjupersoner uttrycker starka känslor för deras ansvar, främst för barnet men även i förhållande till föräldrarna. Asha redogör för ansvar som:

Det är ett stort ansvar men samtidigt så är ju, mitt ansvar är ju naturligtvis mot familjen men i huvudsak mot barnet, att se till barnets bästa. Det är ju inte alltid jag är överens med föräldrarna om det och ibland, många föräldrar behöver stöd i sitt föräldraskap och det kanske bara är det det handlar om egentligen. Att föräldrarna har rätt att få verktyg för att kunna ta hand om sina barn på bästa sätt. Då känner jag att mitt ansvar är ju då att hjälpa det här barnet och familjen att få det stödet (Asha).

Elvhage och Forsner (2015) lyfter den fysiska och psykiska påfrestningen hos förskollärare att utifrån den egna uppfattningen kunna agera etiskt korrekt. I studien lyfts förskollärares yttersta ansvar om att se till barnets bästa. Detta ansvar stämmer överens med intervjupersonernas uppfattning. "De är ju mitt ansvar, så är de, väldigt viktigt ansvar ju, och framförallt för barnets skull" (Eva). Lärarna i Elvhage och Forsners (2015) studie menar att barnets bästa ibland innebär att inte anmäla eftersom att de i sin tur kan förvärra situationen för barnet.

I handlingsteorin beskrivs hinder för handlande där hinder beskrivs som "yttre" och "inre". Ett yttre hinder innebär organisatoriska aspekter och normer. Ett yttre hinder kan innefatta de osäkerheter som uppkommer efter att en anmälan gjorts och vad som händer med barnet. Samtliga beskriver brister i rutinerna för vad som händer

med barnet efter misstanke om misshandel. Vid misstanke om våld åker personalen tillsammans med barnet till barnahuset eller polisen och där uppkommer svårigheter att veta hur de ska agera. De har ansvaret att se till barnets bästa samtidigt bristande kunskap i vad som händer efter, när de kommer tillbaka till förskolan och föräldrarna ska hämta barnet.

Det är ett jättestort ansvar eftersom att jag vet vilka konsekvenser det ger, jag vill ju, man kan ju aldrig känna sig 100% säker, men det ska ju heller inte gå på känsla, måste finnas dokumentation och vi måste vara ett arbetslag i det här. Det är viktigt, det är en väldigt stor sak och jag tänker de gånger jag gjort det är det ju för att stödja, för att jag vill, det är något som jag inte kan ge, utan det ligger liksom utanför vårt uppdrag. Så att det är en stödinsats att göra en anmälan, och det är så vi presenterar de också (Victoria).

Eva beskriver också svårigheterna då man inte vet vad händer med barnen efter ett samtal hos till exempel polisen. Eva framför oron över vad som händer när barnen kommer hem till sina föräldrar och i det stadiet när föräldrarna förstår att barnen berättat. ”En är ju väldigt orolig för barnet, vad händer sen för barnet och sen är det ju en oro sen hur föräldrarna tar det, när vi möter de här sen” (Eva).

6.5 Frustration i anmälningsprocessen

I studien från Rädda barnen av Backlund, Wiklund och Östberg (2012) beskrivs hur förskollärare upplever återkoppling från socialtjänsten som ett problem. Återkoppling gällande barnet kan inte alltid lämnas ut eftersom det kan bryta mot sekretessen. Information får endast lämnas ut om det med hänsyn till omständigheterna inte är olämpligt att göra detta, förskollärarna blir istället tillsagda av socialtjänsten att anmäla igen om deras oro fortlöper. I intervjuerna med Eva och Asha beskriver de olika former av frustration samt i vilka situationer det uttrycker sig. Båda redogör för frustration i processen efter att en anmälan gjorts:

Man blir lite frustrerad man tycker liksom att, inte händer mer att man ser att barnet inte mår bra. Men att det inte händer något. Och det är väldigt frustrerande, man vill ju nästan ta barnet själv och ja... ta hand om det (Eva).

Det är barn som kan fara illa i flera år och vi anmäler och anmäler och anmäler. Och sen, föräldrarna får stöd i hemmet med det, de fortsätter ändå fara illa och vissa föräldrar är ju direkt olämpliga. Men inte tillräckligt olämpliga för att man ska ta hand, någon annan ska ta hand om barnen och då, det kan jag känna frustration i, att ibland så kanske man lägger för mycket värde i stöd till föräldrarna (Asha).

Lina menar istället att återkopplingen från socialtjänsten gällande barnets situation inte är ett problem. Hon tycker att det är förståeligt med tanke på familjens integritet. Det finns en del förskollärare som tycker att man ska få återkoppling men Lina påtalar samtidigt att det är en självklart att de inte ska få ta del av all information eftersom förskollärarna och förskolecheferna inte har rättigheten att ha insikt i familjens privatliv. Lina betonar att ansvaret de har handlar om att reagera när de märker att ett barn far illa och att det sedan är upp till socialtjänsten att utreda frågan.

Svensson (2013) skildrar barnets rätt till att leva under trygga och stabila förhållanden, det är vårdnadshavarens ansvar att tillgodose barns psykiska och fysiska behov. Nour beskriver en frustration gällande vårdnadshavarens bristande ansvar i att tillgodose barnets behov och säkerställa en trygg uppväxt.

Nej, det är väl mer att vi är lite frustrerade över att det går lite för långt ibland att man behöver liksom, att föräldrarna har mer rätt till barnen än vad barnen har rätt till en fungerande förälder (Nour).

Berglind (1995) beskriver yttre hinder som organisatoriska aspekter och utomstående individer som står i vägen för att ett visst mål ska kunna slutföras, detta i sin tur kan skapa frustration. I intervjuerna framställer förskollärarna samarbetet med socialtjänsten som ett yttre hinder, en del av intervjupersonerna anser att återkopplingen blir ett problem vilket blir ett hinder i processen mot själva målet, där målet handlar om det bästa för barnet. Dessa hinder skapar starka känslor

hos individerna vilket kan resultera i ilska eller aggressivitet som sedan riktas mot hindret som i detta fall kan tolkas som socialsekreteraren eller socialtjänsten.

6.6 Vikten av samverkan

Vid tveksamhet i en orosanmälan kan frustration hos förskollärarna uppstå i och med en bristfällig råd- och stödfunktion hos socialtjänsten. Förskollärarna uttrycker att de behöver någon att diskutera de enskilda fallen med för att därefter bestämma om en anmälan är aktuell. Berglind (1995) skriver att det finns två sorters motstånd: att kunna eller att inte kunna handla. Det första motståndet innebär att man inte kan eftersom att man inte har förmågan och/eller att det finns sociala hinder och normer som gör det otillåtet:

Det är att vi tycker inte att socialtjänsten heller ger, de gånger vi har fått information, som till exempel ni kan alltid ringa oss och rådfråga och så ringer vi för att rådfråga och så får vi inga, "nej vadå, ringa och rådfråga", ja det stämmer liksom inte [...] då finns det ingen som kan bolla det här med oss eller kan ge råd, eller så, det funkar inte riktigt tycker vi (Victoria).

Victoria anser att en öppen linje bör finnas för förskolan och skolan, en linje dit förskollärare och lärare har möjlighet att ringa och söka stöd från socialtjänsten. Hon beskriver det liknande "bris-linjen" fast för individer som jobbar med barn och unga. Victoria menar att detta skulle underlätta för förskollärare och hjälpa dem vid eventuella tveksamheter men även vara ett bra forum för allmänna frågor. Victoria betonar bristen på råd och stöd från socialtjänsten som ett motstånd i deras arbete. Hon beskriver trots att socialtjänsten informerat om att detta är en möjlighet kan de inte ringa och rådfråga om enskilda fall. Detta kan ses som ett socialt hinder eftersom det i praktiken inte anses tillåtet att söka stöd hos socialtjänsten. Ett hinder kan vara både stabilt och instabilt, bristen på råd och stöd från socialtjänsten kan ses som ett stabilt hinder. Hindret är ett generellt problem hos majoriteten av intervjupersonerna då råd- och stödfunktionen brister. Lina och Eva menar däremot att samverkan mellan förskola och socialtjänst fungerar väl gällande råd och stöd i processen av en anmälan. Lina beskriver att hon alltid kan ringa till socialtjänsten och få återkoppling. Hon menar att om de inte kan lämna ut informationen så

kommer de att säga till. Hon ser återkopplingen som positiv och att hon får bra feedback. Eva beskriver råd och stödfunktioner som oproblematiskt, hon menar att det finns en socialsekreterare kopplat till varje fall. Vid frågor eller ytterligare oro kan förskolläraren vända sig till socialsekreteraren som är kopplad till fallet.

Om jag ser från denna skola så har vi ju inte haft någon kontakt med socialtjänsten mer än på de fallen och då har vi ju fått en kontaktperson som vi då kan ringa och prata lite med, att nu har detta hänt, fylla på fallet eller så. Om de är nått vi är oroliga för så är de ju en som är kopplad till just det fallet som vi kan ringa och prata med (Eva).

Olsson (2019) lyfter att en tätare samverkan bör förekomma mellan förskola och socialtjänst. Enligt tidigare forskning är samverkan något som behöver förbättras från både förskola och socialtjänst, det finns brister hos båda parterna. Socialtjänsten menar att förskolan väntar för länge med att anmäla och förskolan pekar på den bristfälliga råd- och stödfunktionen hos socialtjänsten (Olsson, 2019). Nour beskriver den svåra balansen i förhållande till de tuffa arbetsuppgifterna och möjligheten att göra det bästa i situationen:

Så att jag tror att vi gör vad vi kan. Det är bara så att, det är tuffa arbetsuppgifter vi har, både vi och socialsekreterarna. Då tror jag nog att vi gör det vi kan, det bästa (Nour).

I studien från Rädde barnen diskuteras samarbete och återkoppling mellan förskola och socialtjänst samt vilken påverkan det har på om en orosanmälan verkställs. Genom att fastställa råd och stöd genom processen kan detta säkerställa en god relation mellan socialtjänst och förskola och underlätta samverkan (Backlund, Wiklund & Östberg, 2012). Nour bekräftar detta och lägger stor vikt i att relationen kan bidra till ett bättre samarbete:

Om man kan bygga upp en relation till socialtjänsten [...] med den utredaren just, så klart att man fått mer informationen, för att man har en relation, då hade de ju varit mycket enklare att samarbeta med socialtjänsten också (Nour).

Backlund, Wiklund & Östberg (2012) menar att förutsättningen för en god samverkan är att de finns en god relation mellan förskolläraren och socialsekreteraren. De beskriver vidare hur förskollärare upplever att socialtjänsten inte har förståelse för deras situation och inte ger dem de bemötande de önskar. Nour lyfter i intervjun relationen mellan förskolläraren och socialsekreteraren. Hon ser problematiskt på att de oftast är olika socialsekreterare kopplade till samma fall.

Problemet är ju också att tyvärr, de är ju så att många socialsekreterarna jobbar bara ett par månader och sen orkar dom inte mer och sen är det en ny, asså stabiliteten på socialsekreterarna är inte så hög (Nour).

Nej, men socialsekreterarna slutar ju, så att det är ju oftast att en familj kan ju ha flera olika utredare och det tycker jag ju inte är bra så klart, det bästa hade varit en stabilitet. Men det är ju ett känt problem (Nour).

Att anmäla eller att inte anmäla grundas ofta på hur anmälaren tror att socialtjänsten kommer att agera samt vilket stöd/hjälp barnet och familjen kommer att erbjudas. Finns det en tillit till socialtjänsten om ett positivt utfall ökar chansen om att en anmälan görs (Backlund, Wiklund, & Östberg, 2012). Majoriteten av intervjupersonerna anser att samarbetet med socialtjänsten är bristfälligt och att de kan förbättras, Victoria beskriver: "Ja, men det kan jag tycka är bristfälligt, ja, det hade ju vart bättre om de var de här fungerande bollplanken". Nour beskriver hur samverkan skulle förbättras mellan förskola och socialtjänst samt hur de skulle underlätta för vårdnadshavare.

Hade vi ju i princip behövt en socialsekreterare som var anställd här eller som hade sitt kontor på skolan och det hade ju vart, då hade det ju varit mycket enklare att samarbeta med socialtjänsten också (Nour).

Att en socialsekreterare finns på skolan skulle öppna upp möjligheter för vårdnadshavare att söka råd och stöd direkt. Nour menar att en socialsekreterare eller familjebehandlare skulle ha sitt kontor på förskolan för bättre tillgänglighet. I tillfällen där förskollärare möter arga eller ledsna vårdnadshavare skulle de smidigare kunna följa vårdnadshavaren till kontoret för att avdramatisera

situationen. Hon beskriver att situation inte skulle bli så laddad då möten samt förhör kan ske på skolan istället för på socialtjänsten. Detta skulle i sin tur stödja förskollärare i den psykiska och fysiska påfrestningen gällande att agera etiskt korrekt i förhållande till den egna uppfattningen eftersom att socialsekreteraren finns mer tillgänglig (Elvhage & Forsner, 2015).

7. Sammanfattning och diskussion

Syftet med studien har varit att belysa hur förskollärare tolkar och tillämpar lagen om anmälningsplikt inom förskoleverksamheten samt belysa samverkan mellan förskola och socialtjänst. I följande avsnitt vill vi besvara frågeställningarna som presenterats i studien: Vad anser förskollärare om lagen om anmälningsplikt, hur tillämpas lagen om anmälningsplikt i det praktiska arbetet på förskolor samt hur upplever förskollärarna samverkan med socialtjänsten.

7.1 Förståelse för lagtexten

Intervjupersonerna har delat med sig av sina erfarenheter och kunskaper gällande anmälningsplikten. Vi har i intervjuerna kunnat skildra likheter samt olikheter i tolkning och tillämpning. I studien undersöks vad förskollärare anser om lagen, gemensamt för samtliga intervjupersoner var att de ansåg lagtexten som tydlig men att den var svårapplicerad i praktiken. Lagtexten kan möjligtvis förtydligas genom att byta ut ordet "misstanke" till ordet "oro" men viktigast är att den faktiskt tillämpas i praktiken. Det blev tydligt att intervjupersonerna snarare menade att riktlinjerna var bristfälliga. Vi tolkar detta som att lagen är tydlig men att det skiljer sig mycket från det praktiska arbetet på förskolan. I intervjuerna försökte vi avläsa vilka faktorer som bidrog till detta mellanrum mellan lagtexten och praktiken. Det blev tydligt att det i huvudsak grundas i okunskap, rädsla och tveksamhet. Intervjupersonerna har beskrivit att man lär sig utifrån erfarenhet men också av andra kollegor genom kommunikation och stöd men främst möjlighet att själv söka upp rätt information.

Att tolka lagen innebär vidare att tolka de rutiner och riktlinjer som finns inom verksamheten. Rutinerna för en orosanmälan skiljer sig beroende på vilken typ av orosanmälan det handlar om. Gällande misstanke om våld menar intervjupersonerna att rutinerna är bristfälliga. Det uppkom tveksamhet, rädsla och framförallt en okunskap kring vad förskollärarna hade för rättigheter. Flertalet av intervjupersonerna uppmärksammade att det behövs tydligare rutiner kring orosanmälan rörande våld när förskolläraren ska följa med som stöd till barnhus eller polisstation. Det beskrivs som en situation utan riktlinjer, främst gällande det

som händer efter anmälan gjorts vilket orsakar osäkerhet som hindrar handlandet. Här blev det tydligt att vårdnadshavares rätt till sitt barn ifrågasattes. Generellt sett var det många av förskollärarna som tyckte att tydligare rutiner i verksamheten skulle bidra till en stärkt trygghet i deras profession.

7.2 Kunskapsbrist i förhållande till anmälningssplikten

Förutsättningar för att kunna tolka lagen innefattar kunskap kring lagen. Samtliga intervjupersoner menade att kunskapen de fått i sin utbildning ansågs bristfällig. För att öka sin kunskap menade de att de själva fick söka upp information, söka stöd hos kollegor eller socialtjänsten. Den tidigare forskningen lyfter även detta som ett problem, där okunskap ligger till grunden till att färre anmälningar görs. Här finns ett tydligt hållrum i arbetet med anmälningssplikten. Förskollärare bör få en ökad kunskap gällande anmälningssplikten för att säkerställa en säkerhet i sin yrkesroll och därmed säkerhet i att anmäla. Vår studie har visat att förskollärarna saknar kunskap och utbildning kring anmälningssplikten. Okunskap resulterar i att anmälningar som borde göras inte alltid görs vilket utsätter barn för en risk att fara illa en längre tid. Utifrån intervjuerna kunde det avläsas att förskollärarna vill ha mer utbildning angående anmälningssplikt. Mer utbildning på arbetsplatsen och under förskolläraryrket skulle bidra till att de känner sig mer säkra i sin yrkesroll. Utbildningen bör innefatta mer undervisning kring vilka signaler ett barn kan visa samt vilka faktorer förskollärare bör titta efter. En av intervjupersonerna nämner specifikt sexuella övergrepp där en stor osäkerhet uppkommer på grund av bristfällig kunskap. De menar att signaler som ett barn visar är speciellt svåra att se med tanke på att barn i den åldern inte kan uttrycka sig i tal.

7.3 Tolkning i förhållande till tillämpning

Hur tillämpas lagen om anmälningssplikt i det praktiska arbetet på förskolor? Att kunna tolka lagen är en förutsättning för att i sin tur kunna tillämpa den i praktiken. Om förskolläraren inte förstår sin skyldighet eller vad den innebär skapas ett hållrum för hur individen ska kunna tillämpa den i praktiken. Som tidigare nämns är tolkningen av lagen både säker och osäker, själva lagtexten ses som tydlig men hur

den tillämpas i praktiken ses som mer komplicerat. Intervjupersonerna förklarar hur bristande kunskap leder till att de själva får söka upp information, vilket i sin tur skapar en ojämn tillämpning beroende på vilka förutsättningar den förskolan eller förskolläraren har. Detta kopplas vidare till de rutiner som finns på verksamheten, är dessa rutiner tydliga för förskolläraren? Förutsättningarna för att kunna tillämpa dessa rutiner är att förstå dess innebörd.

I intervjuerna har osäkerhet och tveksamhet diskuterats i förhållande till att göra en anmälan. De menar att det finns en osäkerhet och tvekan i att tillämpa lagen. Tveksamhet till att anmäla kan ses som ett skydd då det rör sig om individers integritet men det kan bli problematiskt om de bidrar till att en anmälan inte görs. Flera intervjupersoner menar att tveksamhet är viktigt för att skydda familjens integritet. Det blir viktigt att reflektera över hur mycket en person kan tveka innan det skadar barnet samt att en anmälan inte görs. Tveksamheten kopplas som tidigare nämnt till okunskap, med en ökad kunskap kan tveksamheten minska och eventuellt stärka förskollärare i sin profession. Det blir tydligt att förutsättningar för att känna säkerhet i tillämpningen kräver en ökad kunskap angående anmälningsplikten samt tydligare rutiner.

7.4 Betydelsen av en fungerande samverkan

Syftet med studien var även att belysa förskollärares upplevelse av att samverka med socialtjänsten. Den tredje och sista frågeställningen: hur upplever förskollärarna samverkan med socialtjänsten? Det blev tydligt i intervjuerna att samverkan var aktuell i förhållande till anmälningsplikten. Vi presenterade socialtjänstlagen utifrån SoL 14 kap 1b § om yrkesverksammas rätt att få information om anmälan mottagits om de själva begär detta vid en anmälan. Angående detta menade samtliga intervjupersoner att det inte ansågs som nödvändigt då informationen oftast kom från vårdnadshavarna ändå, vilket är information som kompletterar forskningen. I intervjuerna har samverkan samt råd och stöd från socialtjänsten varit omdiskuterat. Intervjupersonerna har haft varierande erfarenheter av detta, en del anser att det är möjligt att ringa till socialtjänsten och en del anser att det är en funktion som inte fungerar i praktiken. Något som varit tydligt under intervjuernas gång är att samverkan med

socialtjänsten har skapat starka känslor som till exempel frustration. En tydlig bild har visats och samverkan är något som bör förbättras för att skapa bättre förutsättningar för förskollärare. Att tveka ses som en självklarhet men att kunna få stöd från socialtjänsten skulle kunna vara betryggande för förskollärare i sitt arbete. I intervjuerna lyftes en problematisk bild av en hög omsättning bland socialsekreterare, detta påverkar relationen mellan förskollärare och socialsekreteraren. Förskollärarna menade att en god relation till socialsekreteraren skulle öka återkopplingen samt råd- och stödfunktionen. Sammantaget skulle detta bidra till en tätare samverkan mellan socialtjänst och förskola. En av intervjupersonerna menar att en bra lösning skulle vara om de fanns en socialsekreterare på förskolan, detta skulle bidra till en ökad samverkan. Detta skulle i sin tur öka råd- och stödfunktionen för förskollärarna. Att det finns en person på plats som kan stötta förskollärare i sin tveksamhet skulle skapa en trygghet på förskolan för både barnen och förskollärarna. Att det finns en socialsekreterare på förskolan skulle även underlätta för vårdnadshavare då förskolläraren enkelt kan hänvisa dem till en plats på förskolan. Intervjupersonerna har förmedlat att den personliga kontakten och tilliten är extra viktig mellan socialsekreteraren och förskolläraren.

Sammantaget handlar anmälningsplikten om att skydda barn och unga i det svenska samhället. Det har i samtliga intervjuer varit tydligt att målet med arbetet handlar om barns bästa och att värna om ett barn som eventuellt far illa. Det är vuxenvärldens ansvar att skydda barn som far illa och ingripa då vårdnadshavare inte tar sitt ansvar. För att säkerställa detta bör man öka kunskapen kring anmälningsplikten och kunskapen kring signaler som visar på en missgynnande miljö för yrkesverksamma införas. För att garantera ett tryggt skyddsnät för barn är det viktigt med en god samverkan mellan förskola och socialtjänst. Avslutningsvis är det viktigt att öka kunskapen kring anmälningsplikten eftersom att det är en grundläggande förutsättning för att kunna tillämpa lagen i det praktiska arbetet på förskolan.

8. Referenser

Ahrne, Göran & Eriksson-Zetterqvist, Ulla (2015) Att få kunskap om samhället genom... I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Andra uppl. Stockholm: Liber.

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Andra uppl. Stockholm: Liber.

Backlund, Åsa, Stefan Wiklund, Francesca Östberg (2012) *När man misstänker att barn far illa - En studie av hur professionella inom BVC, förskola och skola förhåller sig till anmälningsplikten*. Stockholm, Rädda barnen.

Berglind, Hans (1995) *Handlingsteori och mänskliga relationer*. Borås: Natur och Kultur.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder upplaga 3*. Stockholm: Liber.

Elvhage, Gudrun & Forsner, Maria (2015) *Skolan och barn som far illa; en förundersökning om skolpersonalens situation vid anmälan enligt SoL, 14 kap§1. AFA försäkring. Forskningsrapport*.

Kalman, Hildur & Veronica, Lövgren (2012) Etik i forskning och etiska dilemman. En introduktion. I: Hildur Kalman & Veronica Lövgren (red.) *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*, 1. uppl. Malmö: Gleerups.

Lundén, Karin (2004) *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*. Akademisk avhandling, Psykologiska institutionen, Göteborgs Universitet.

Lundén, Karin (2010) *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn: vad kan vi lära av forskningen?* Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Olsson, Staffan (2019) *Sekretess och anmälningsplikt i förskolan och skolan*. Lund: Studentlitteratur AB.

O'Toole Richard, Stephen W. Webster, Anita W. O'Toole, Betsy Lucal (1999) *Teacher's recognition and reporting of child abuse: a factorial survey*. Child abuse and neglect vol. 23, 11, 1083-1101. [<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0145213499000745?token=B41DF9FC C246C28CDFC98D11B06D79F896BCA46B731C212220CFC9951F694EE47B8 A3BDF26E6C59853885D3106B4F061>] Hämtad: 2019-20-11.

Sedlak, Andrea J, Jane Mettenburg, Monica Basena, Ian Petta, Karla McPherson, Angela Greene, Spencer Li (2010) *Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect (NIS-4): Report to Congress*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*.

SFS 2012:776. *Socialtjänstlagen*

SFS 1949:381. *Föräldrabalken*.

Skolverket (2019) *Barnkonventionen i skolan*. [<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/barnkonventionen>] Hämtad: 2019-01-06.

Skolverket (2019) *Skolans ansvar för barn som far illa*. [<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/skolans-ansvar-for-barn-som-far-illa>] Hämtad: 2019-10-22.

Socialstyrelsen (2014) *Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn - Information för dig som är anmälningsskyldig enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen*.

Svensson, Birgitta (2013) *Barn som riskerar att fara illa i sin hemmiljö - Utmaningar i ett förebyggande perspektiv*.

9. Bilaga 1

Jobbar du som förskollärare? - Förfrågan till dig som är intresserad att delta i en studie med syfte att belysa förskollärares uppfattning av sin anmälningsplikt.

Vi heter Ebba Lundqvist och Julia Pärli, just nu läser vi 6:e terminen på socionomprogrammet på Lunds universitet. Vi ska nu skriva ett examensarbete där vi har intresserat oss för förskoleverksamheten och förskollärares position. Vi har valt att göra en studie om förskollärares anmälningsplikt och gör av den anledningen denna intervjufrågan.

Vi söker dig som har en förskolläraryrkesutbildning på högskole-/universitetsnivå och som arbetar som förskollärare för tillfället. Vi vill med studien belysa din uppfattning av anmälningsplikten och söker din erfarenhet som yrkesverksam förskollärare. Intervjuerna kommer att vara ca 45 minuter långa. Plats och tillfälle kommer att bestämmas utifrån er önskan.

Att medverka i studien är självklart helt frivilligt och du kan avbryta den när du vill och om det är några frågor du inte vill besvara är det okej. Allt som sägs under intervjun kommer enbart att användas i studien och ingen obehörig kommer att få tillgång till intervjuerna. Du kommer också att förbli anonym i studien och det skriftliga arbetet. Vi kommer i samtycke med dig, om det går bra, spela in intervjun för att kunna bearbeta och analysera materialet på ett objektivt sätt.

När studien är färdig och godkänd kommer den att publiceras på Lunds universitets databas där den även kommer att kunna läsas av alla. Om intresse finns skickar vi gärna en kopia på arbetet till dig som medverkat.

Socionomstuderande

Ebba Lundqvist

Julia Pärli

eb7260lu-s@student.lu.se

ju5525pa-s@student.lu.se

0768138695

0733443628

10. Bilaga 2

Bakgrundsfrågor/Sakfrågor

*Vilken utbildning har du?
Vad har du för erfarenheter av att arbeta på en förskola? Antal år etc.
Har du fått utbildning angående din anmälningsplikt (under utbildningen eller på arbetet)?
Har du gjort en anmälan någon gång?*

Lagen om anmälningsplikt

*Känner du till Socialtjänstlagen kap 14 om anmälningsplikt?
Hur uppfattar du lagen om anmälningsplikt?
Hur tolkar du begreppet "misstanke"?
Hur tolkar du att ett barn "far illa"?
Finns de något som skulle kunna göra lagen tydligare? Som saknas eller bör förtydligas?*

Rutiner och riktlinjer

*Hur upplever du informationen angående anmälningsplikten från förskolan?
Har ni rutiner för vad som ska göras vid en orosanmälan? Vad tycker du om rutinerna angående anmälningsplikten?
Förstår du rutinerna och känner du dig säker på dess innebörd?
Vilka faktorer blir viktiga för dig då du ska göra en orosanmälan?*

Skyldighet och ansvar

*Vad har du för ansvar i att göra en anmälan?
Hur ser du på de ansvaret som läggs på dig som förskollärare i processen att göra en anmälan? Vad är bra/mindre bra?
Har du varit tveksam till att göra en anmälan? Om ja, vad gjorde att du var tveksam? Ge exempel?
Ser du några svårigheter med att göra en anmälan? I så fall vilka?
Vad är det som gör att man avstår att göra en anmäla? Kan de vara lättare i vissa fall? Vilka?
Hur upplever du mötet med barnet som eventuellt far illa?
Hur uppfattar du relationen till barnets vårdnadshavare i processen av att göra en anmälan?*

Återkoppling och samarbete

*Känner du till socialtjänstlagen kap 14 §1b där de beskriver att du som anmäler kan få information om en utredning inletts, inte inletts eller om en utredning redan pågår kring barnet? Om ja, har du fått ta del av denna information?
Hur upplever du återkoppling från socialtjänsten?*

*Finns de nått samarbete mellan förskola och socialtjänst?
Om du fick möjlighet att ändra på något i samarbetet, vad skulle det vara?*

Stöd och handledning

*Finns det stöd att få i förhållande till en orosanmälan - Hur ser du på
stödet och handledning i förhållande till en orosanmälan?
Har du sökt stöd hos chef, kollegor eller socialtjänsten? Om ja, hur
uppfattar du stödet och gav det dig något?*

Är de något mer du vill tillägga? Något jag har glömt att fråga dig?